

Oficiul Avocatului Poporului (Ombudsmanul)

Coordonat: Adjunct al Avocatului Poporului dl. Tudor LAZĂR

RAPORT TEMATIC:

Monitorizarea respectării drepturilor persoanelor cu dizabilități care sînt deținute în penitenciare

executori: Elena Draghici
Liudmila Bodrug
Serviciu Investigații și Monitorizare

Chișinău 2015

CUPRINS:

Introducere

- 1. Politica publică în domeniul protecției sociale a persoanelor cu dizabilități**
 - 1.1. standardele naționale și internaționale;
 - 1.2. dreptul la protecție socială a persoanelor cu dizabilități deținute/condamnate.
- 2. Nivelul de respectare a drepturilor persoanelor cu dizabilități în penitenciarele din Republica Moldova**
 - 2.1. condițiile de detenție;
 - 2.2. măsurile de protecție socială:
 - a) asistența socială;
 - b) asigurarea socială.
- 3. Concluzii/Recomandări**

INTRODUCERE

Urmare a semnării Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități în 2007, Guvernul Republicii Moldova a demarat reforma în domeniul protecției sociale a persoanelor cu dizabilități. Astfel, politica publică de protecție socială a persoanelor cu dizabilități a fost direcționată spre incluziunea socială a acestora. Persoanele cu dizabilități care-și ispășesc pedeapsa cu închisoarea nu sînt o excepție.

O dată ajunși în penitenciare, statul se obligă să le creeze condiții decente de detenție, în caz contrar, riscă să genereze apariția fenomenului relelor tratamente (condiții degradante și inumane), fapt condamnat de Curtea Europeană pentru Drepturile Omului.

Potrivit informației prezentate de Curtea Europeană pentru Drepturile Omului¹ pînă în primul semestru 2015(inclusiv) au fost examinate, în baza articolului 3 al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, un număr impunător de cazuri contra Republicii Moldova, fapt ce îngrijorează Avocatul poporului.

Asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului reprezintă premisa esențială a oricărui stat de drept.

Întru respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului la nivel internațional au fost încheiate un șir de convenții, acorduri, tratate internaționale, care obligă Statele Părți să-și armonizeze legislația națională în concordanță cu acestea.

Printre actele internaționale care promovează dezvoltarea respectului față de drepturile și libertățile fundamentale ale omului am putea identifica:

- Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptata de Adunarea Generala a Organizației Națiunilor Unite la 10 de septembrie 1948;
- Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950, intrat în vigoare la 3 septembrie 1953;
- Convenție împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante* din 10.12.1984, Publicată în ediția oficială "Tratate internaționale", 1998, volumul 1, pag.129, Adoptată la New York la 10 decembrie 1984, în vigoare pentru Republica Moldova din 28 decembrie 1995;
- Convenția europeană privind supravegherea infractorilor condamnați condiționat sau liberați condiționat din 30.11.1964, Monitorul Oficial nr.223-230/495 din 08.08.2014;
- Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale si culturale, adoptata de Adunarea Generala a Organizației Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966;
- Pactul internațional cu privire la drepturile civile si politice, adoptată de Adunarea Generala a Organizației Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966;

¹[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"languageisocode":\["ENG"\],"respondent":\["MDA"\],"article":\["3"\],"documentcollectionid":\["JUDGMENTS"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{);

- Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 13.12.2006, semnată la 30 Martie 2007, ratificată la 09.07.2010;
- Principiile pentru Protecția Persoanelor aflate sub Orice Formă de Detenție sau Închisoare, adoptate prin Rezoluția nr. 43/173 a Adunării Generale a ONU din 9 Decembrie 1988;
- Recomandarea Comitetului de Miniștri ai Statelor membre, referitoare la regulile penitenciare europene REC(2006)2, (Adoptata de Comitetul de Miniștri, la data de 11 ianuarie 2006, în timpul celei de a 952-a reuniuni a Miniștrilor Delegați;
- Normele Comitetului european pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante (CPT), CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2010 Comitetul European pentru Prevenirea Torturii și Tratamentelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante (CPT);
- Clasificatorul internațional al funcționalității dizabilității și sănătății CIF, © Organizația Mondială a Sănătății 2004, (ISBN: 92 4 154542 9) (Clasificarea NLM: W 15) ș.a;
- Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților și recomandările referitoare la acesta² ș.a.

Dat fiind faptul că au fost identificate cazuri de executare a pedepsei penale cu închisoarea de către persoanele cu dizabilități (imobilizate la pat și/sau în scaun cu roțile), Instituția Avocatului Poporului a inițiat efectuarea unei analize a nivelului de respectare a drepturilor persoanelor cu dizabilități care sînt deținute în penitenciare.

²<http://anp.gov.ro/documents/12556/0/Ansamblul+de+reguli+minime+privind+tratamentul+de%C8%9Binu%C8%9Bilor/2fc8701e-ca01-4d48-b4c0-399bdd488a5d;jsessionid=B13B2C1CE16DC393A56F8C2CC5490BB0?version=1.0;>

METODOLOGIA STUDIULUI

În procesul de elaborare a studiului a fost folosită o metodologie complexă, în care a fost utilizată metoda comparativă a observării.

Problema abordată pe parcursul cercetării a fost următoarea: condițiile de detenție a persoanelor cu dizabilități, asistența medicală și măsurile de protecție socială, incapacitatea statului de a crea condiții decente de detenție a persoanelor cu dizabilități.

Scopul cercetării: analiza modului de respectare a drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanelor cu dizabilități deținute în penitenciarele din Republica Moldova.

Grupul-țintă care a fost analizat: deținuții/condamnații cu dizabilități aflați în penitenciarele Republicii Moldova.

Criteriile după care au fost incluse persoanele intervievate în procesul de cercetare:

- acoperirea teritorială – au fost incluse în cercetare penitenciarele din toată republica;
- acoperirea instituțională – în cadrul cercetării au fost implicate: Instituțiile penitenciare și Departamentul Instituțiilor Penitenciare.

Domeniile principale acoperite de evaluare:

- analiza cadrului legal în domeniul protecției sociale a persoanelor cu dizabilități și a sistemului penitenciar;
- condițiile de detenție a persoanelor cu dizabilități;
- măsurile de protecție socială oferite persoanelor cu dizabilități deținute în instituțiile penitenciare.

1. Politica publică în domeniul protecției sociale a persoanelor cu dizabilități

1.1. Standardele naționale și internaționale.

Tendința politicii publice din ultimii ani în Republica Moldova este direcționată spre eradicarea torturii și a relelor tratamente în instituțiile privative de libertate, fapt menționat și în Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016³.

Atît Declarația Universală pentru Drepturile Omului⁴ cît și Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale⁵, Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități⁶ stipulează că „Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante...”.

Din cauza aspectului vulnerabilității, o atenție aparte Avocatul Poporului o acordă deținuților/condamnaților cu dizabilități, deoarece ignorarea măsurilor de adaptare a mediului înconjurător la necesitățile persoanelor cu dizabilități creează premisele relelor tratamente în special a tratamentului degradant. Mai mult ca atît, situația în cauză contravine articolului 24 al Constituției Republicii Moldova și articolului 14 al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

Urmare a ratificării Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, Republica Moldova s-a obligat să respecte principiul „adaptării rezonabile”, ceea ce semnifică modificări și ajustări necesare și adecvate, care nu impun un efort disproporționat sau nejustificat atunci cînd este necesar într-un caz particular, pentru a permite persoanelor cu dizabilități să se bucure sau să-și exercite, în condiții de egalitate cu ceilalți, toate drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

Acest principiu este valabil și instituțiilor de stat unde sînt plasate persoanele private de libertate.

Ținem să atenționăm că, în conformitate cu prevederile art.167, alin.(1) al Codului de executare: „Executarea hotărîrilor cu caracter penal se efectuează în baza principiilor legalității, democratismului, umanismului, respectării drepturilor, libertăților și demnității umane, egalității condamnaților în fața legii, diferențierii, individualizării și planificării executării pedepselor penale, aplicării raționale a mijloacelor de corijare a condamnaților și stimulării comportamentului respectuos față de lege.”.

De asemenea, în conformitate cu art.226, alin.(1) al Codului de executare „Condamnatului i se asigură posibilitatea de a-și satisface nevoile fiziologice în condiții curate și decente și după necesitate.”.

De altfel, Curtea Europeană pentru Drepturile Omului califică un tratament ca fiind:

- „inuman” în cazul în care acesta a fost premeditat aplicat ore în șir și a cauzat fie leziuni corporale, fie suferințe fizice sau psihice intense;

³ Hotărîrea Parlamentului R.Moldova nr. 6 din 16.02.2012 privind aprobarea Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016

⁴ Declarația Universală pentru Drepturile Omului, art.5 ;

⁵ Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, art.3;

⁶ Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, art.15;

- „degradant” în cazul cauzării victimelor sentimente de frică, îngrijorare și inferioritate capabile să le umilească și să le înjosească .

Situația de vulnerabilitate în care se află condamnații, din cauza dizabilității severe, și condițiile de detenție în care se află, generează riscul încălcării articolului 3 din Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

De asemenea Curtea Europeană a stabilit trei elemente esențiale ce au fost luate în considerație pentru a determina compatibilitatea detenției unei persoane cu starea sănătății reale, prin raportarea la dispozițiile articolului 3 din Convenție și anume:

- a) situația medicală a persoanei deținute;
- b) dacă asistența medicală și îngrijirile acordate sînt adecvate situației;
- c) oportunitatea menținerii stării de detenție, față de starea de sănătatea persoanei deținute.”⁷ .

Dat fiind faptul că persoana se află în custodia statului, acesta din urmă urmează să asigure toate condițiile necesare pentru a preveni tratamentul degradant. De asemenea, la evaluarea dacă mediul înconjurător al deținutului sau condițiile impuse corespund cerințelor Convenției, trebuie să fie luate în considerație particularitățile deținutului – vîrsta, sexul, starea sănătății, pericolul social pe care-l prezintă. De altfel, în cazul Price contra Regatului Unit⁸ Curtea a constatat că: „detenția unei persoane grav handicapate în condițiile în care aceasta suferă în mod serios de frig, riscă să aibă dureri din cauza imposibilității de a utiliza patul și poate să se spele sau să folosească toaleta decît cu mari dificultăți, constituie un tratament degradant, interzis de art.3 al Convenției.”.

Totodată, în conformitate cu art.17 al Legii nr.60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități: „În scopul asigurării unei vieți independente persoanelor cu dizabilități, autoritățile publice centrale și locale ... indiferent de forma de organizare juridică, în funcție de competențele lor funcționale, evaluează situația în domeniu și întreprind măsuri concrete pentru a facilita accesul persoanelor cu dizabilități, în condiții de egalitate cu ceilalți, la mediul fizic...”.

Respectiv, administrația instituțiilor penitenciare urmează să revizuiască situația per ansamblu și să examineze posibilitatea de adaptare rezonabilă a infrastructurii la necesitățile deținuților/condamnaților cu dizabilități, pentru a preveni tratamentul degradant în perioada ispășirii pedepsei penale de către aceștia.

⁷ Convenția Europeană a drepturilor omului, Comentariu pe articole, Ediția 2, Corneliu Bîrsan, Editura C.H.BECK, pag.161;

⁸ Hotărîrea CEDO (Cererea nr.33394/96) din 10.07.2001 - Price versus Marea Britanie. Detenție. Handicap fizic grav. Condiții (art.3 al Convenției), <http://jurisprudencedo.com>;

1.2. *Dreptul la protecție socială a persoanelor cu dizabilități deținute/condamnate în Republica Moldova.*

În temeiul Ordinului Ministerului Justiției nr. 215 din 05.05.2014 privind stabilirea tipurilor de penitenciare și sectoarelor de detenție create în cadrul acestora, în Republica Moldova există 17 penitenciare în care sînt repartizate sectoare de tip închis, semiînchis, deschis, pentru minori, pentru femei, izolatoare de urmărire penală și un spital penitenciar.

Persoanele cu dizabilități dispun de drepturi, libertăți și obligații în egală măsură ca și ceilalți cetățeni nu sînt scutite de pedepse legale în cazul încălcării normelor de drept. Însă se solicită o atenție sporită asupra condițiilor create de către stat pentru ca și persoanele cu dizabilități să-și poată ispăși pedeapsa penală respectîndu-li-se onoarea și demnitatea umană.

Potrivit art.19, lit.b) al Convenției ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități: „Persoanele cu dizabilități au acces la o gamă de servicii la domiciliu, rezidențiale și alte servicii comunitare de suport, inclusiv la asistență personală necesară vieții și integrării în comunitate, ca și pentru prevenirea izolării sau segregării de comunitate...”.

Odată cu emiterea hotărîrii privind aplicarea măsurii preventive privative de libertate, precum și a hotărîrii instanței de judecată privind ispășirea pedepsei penale cu închisoarea, statul se obligă să creeze condiții adecvate întru respectarea demnității umane. Asigurarea măsurilor de protecție socială a persoanelor cu dizabilități este necesară și reiese din faptul că și aceste persoane pot avea calitatea de deținut și condamnat.

Tabelul nr.1

Numărul total de deținuți și condamnați	7600
Numărul de deținuți și condamnați cu dizabilități	207
Dizabilități locomotorii	
Imobilizat la pat	12
în cărucior rulant	7
Utilizează mijloace ajutătoare tehnice	40
Senzoriale	
Auditive	19
Vizuale	33
Dereglări de personalitate	
alte deficiențe	440
	96

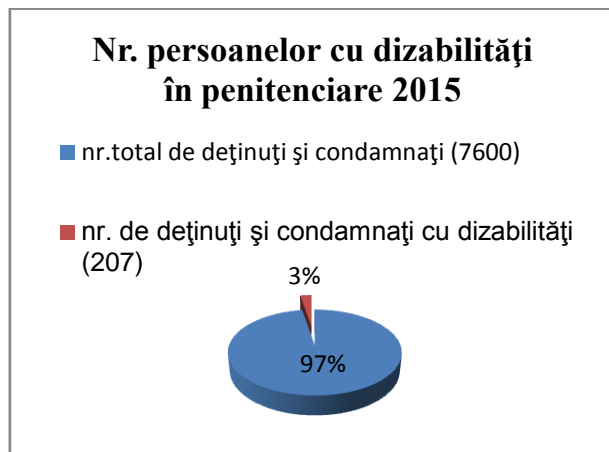
sursa: DIP

Din informația prezentată de Departamentul Instituțiilor Penitenciare circa 3% din numărul total de deținuți/condamnați sînt persoane cu dizabilități.

Este necesar de remarcat că însăși pedeapsa penală aplicată persoanelor nu constituie un motiv de interzicere sau limitare în dreptul de protecție socială, deoarece acestea sînt egale în drepturi cu ceilalți membri ai societății.

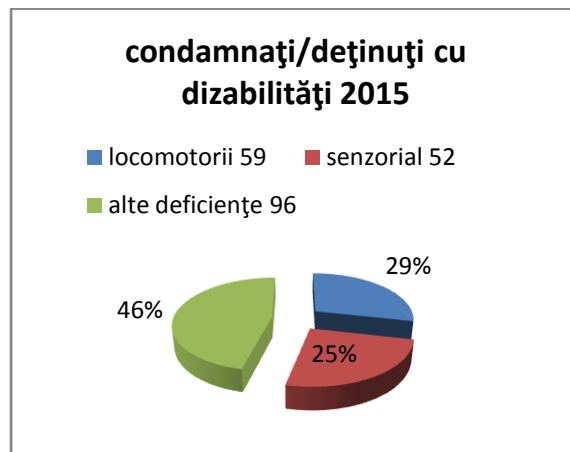
În viziunea Avocatului poporului, prin îngrădirea dreptului la protecția socială a deținuților/condamnaților cu dizabilități are loc încurajarea discriminării în raport cu celelalte persoane ce-și ispășesc pedeapsa cu închisoarea sau cărora li se aplică măsuri preventive privative de libertate.

Diagrama nr.1

sursa: DIP

Diagrama nr.2

Datele statistice prezentate de Departamentul Instituțiilor Penitenciare atestă că din numărul total de deținuți/condamnați cu dizabilități 29% sînt cu deficiențe locomotorii, iar 25% cu deficiențe senzoriale.

Urmare reformei în domeniul protecției sociale a persoanelor cu dizabilități, abordarea dizabilității este privită din aspectul socio-medical, fapt ce implică elaborarea unui program individual de reabilitare și incluziune socială.

În redacția Legii nr. 60 din 30.03.2012, program individual de reabilitare și incluziune socială reprezintă un document elaborat de Consiliul Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă sau de structurile sale teritoriale, în care sînt stabilite recomandările generale privind activitățile și serviciile de care persoana cu dizabilități are nevoie în procesul de incluziune socială. Programul individual de reabilitare și incluziune socială, în redacția legii date prevede că „...este executoriu pentru persoanele cu dizabilități, pentru organele de stat corespunzătoare, de asemenea pentru întreprinderi, instituții, organizații și agenții economici indiferent de forma de proprietate”.

Potrivit informației prezentate în primul semestru de Instituțiile penitenciare din Republica Moldova, doar în Penitenciarul nr. 4 din Cricova există programe individuale de reabilitare și integrare socială. A fost menționat că la capitolul respectiv se întreprind măsuri: la 11 februarie 2015 prin circulara Departamentului Instituțiilor Penitenciare nr. 7/507, instituțiilor penitenciare li s-a solicitat trimestrial să prezinte un raport privind eventualele recomandări de asistență socială deținuților/condamnaților cu dizabilități.

Ținem să menționăm că la capitolul elaborării programelor individuale de reabilitare și integrare socială se înregistrează anumite lacune în special în cazul persoanelor cărora li s-a stabilit dizabilitatea în temeiul legislației vechi (pînă la intrarea în vigoare a Hotărîrii Guvernului R. Moldova nr.567 din 26 iulie 2011). Din aceste motive considerăm absolut necesară intervenția Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei în elaborarea unei metodologii funcționale de implementare a Hotărîrii Guvernului R. Moldova nr.567 din 26 iulie 2011, astfel ca toate persoanele cu dizabilități, indiferent de locul aflării și perioada stabilirii dizabilității, să dispună de un Program individual de reabilitare și integrare socială.

Partea pozitivă a lucrurilor constă în faptul că, potrivit Capitolului V al Regulamentului privind condițiile de organizare și desfășurare a activității educative, de asistență psihologică și socială din penitenciare, aprobat prin Ordinul DIP nr.154 din 28.06.2013, condamnații cu dizabilități participă în egală măsură cu ceilalți condamnați la activități socio-educative, de instruire, de formare profesională, psihologice.

În atenția Avocatului poporului se află și modul de detenție a persoanelor cu dizabilități în izolatoarele de urmărire penală, în special a celor cu deficiențe mintale.

Normele Comitetului European pentru Prevenirea Torturii și Tratatelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante (CPT)⁹ stabilesc că: „...Trebuie, mai degrabă, revăzute legislațiile și practicile în vigoare în materie de detenție provizorie, de pronunțare a sentințelor, precum și multitudinea de sancțiuni non-privative de libertate disponibile...” (pct.28).

De asemenea: „Un deținut bolnav mintal trebuie primit și îngrijit într-un mediu spitalicesc echipat adecvat și dotat cu un personal calificat. Această structură ar putea fi sau un spital de psihiatrie civil sau o unitate de psihiatrie special echipată, stabilită în sistemul penitenciar. Pe de altă parte, se știe că din punct de vedere etic este bine ca deținuții bolnavi mintal să fie spitalizați în afara sistemului penitenciar, în instituții care aparțin sănătății publice. Din alt punct de vedere, se poate argumenta că dotările psihiatrice din interiorul sistemului penitenciar permit asigurarea îngrijirii medicale în condiții de securitate optimă și intensificarea activității medicale și a serviciilor sociale în interiorul acestui sistem.” (pct41).

Din aceste considerente înaintăm propunerea de revizuire a măsurilor preventive pentru a fi elaborate mecanisme eficiente de implementare a măsurilor preventive neprivative de libertate.

⁹ <http://www.cpt.coe.int/lang/rom/rom-standards.pdf>

2. Nivelul de respectare a drepturilor persoanelor cu dizabilități în penitenciarele din Republica Moldova

2.1. Condițiile de detenție în Republica Moldova

Urmare a vizitelor în instituțiile penitenciare a fost observată tendința de îmbunătățire a condițiilor fizice de detenție a persoanelor cu dizabilități, însă procesul este abia la început de cale, de aceea există multe aspecte ce urmează a fi revăzute. Din aceste considerente Oficiul Avocatului Poporului periodic emite acte de reacționare¹⁰ cu recomandări de remediere a situației.

intrarea în blocul penitenciarului 2015

celula de detenție a persoanei cu dizabilități 2015

celula de detenție a persoanei cu dizabilități 2015

WC penitenciarului 2015

Administrația penitenciarelor, în care se află persoane cu dizabilități locomotorii, întreprinde măsuri de adaptare a mediului fizic la necesitățile acestora. Însă din cauza bugetului auster, aceste măsuri sînt insuficiente și necesită timp pentru realizare. Lipsa adaptărilor pentru persoanele cu dizabilități favorizează apariția fenomenului discriminării¹¹ acestora în raport cu ceilalți condamnați.

¹⁰ http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/soroca_raport_mai_2015.pdf ;

¹¹ Decizia Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității din 11.12.2014 în cauza nr. 155/14 (M.T. vs. Departamentul Instituțiilor Penitenciare, Penitenciarul nr. 13, Casa Națională de Asigurări Sociale) privind discriminarea prin refuz în acomodarea rezonabilă pe criteriu de dizabilitate;

2.2. măsurile de protecție socială:

a) asistența socială

O parte componentă a sistemului de protecție socială este asistența socială. În primul semestru al anului 2015, din numărul total de deținuți/condamnați au fost înregistrate circa 3% de persoane cu dizabilități. Din numărul total de persoane cu dizabilități circa 29% sînt cu dizabilitate locomotorie, 25% - cu dizabilitate senzorială și 46% cu alte tipuri de deficiențe.

Diagrama nr.3

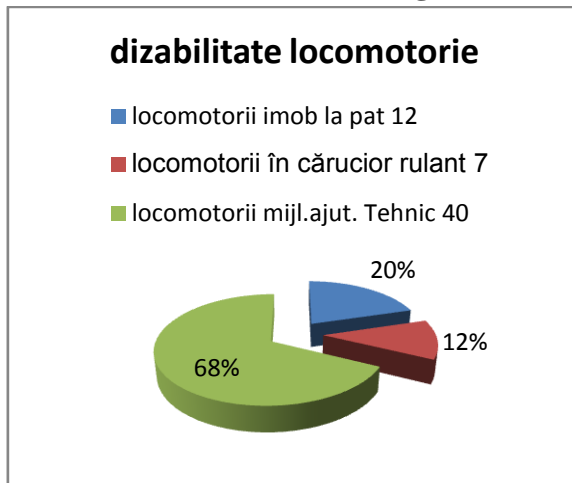
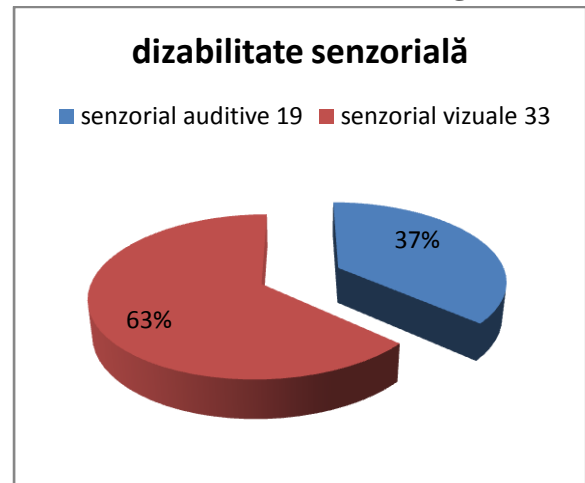

Diagrama nr.4

sursa: DIP

O problemă aparte este situația persoanelor cu dizabilități locomotorii, în special a celor imobilizați la pat (20% din numărul total al persoanelor cu dizabilități din penitenciare) și a celor care se află în cărucior rulant (12%). De regulă, această categorie de persoane necesită îngrijire permanentă din partea unei terțe persoane.

Legislația din domeniu prevede în astfel de situații serviciul „Asistența personală”, însă în sistemul penitenciar acesta nu este creat și implementat. Factorii care împiedică crearea în instituțiile penitenciare a serviciului „Asistența personală” sînt:

- de ordin legislativ și
- de ordin administrativ.

Din informația furnizată în cele mai multe cazuri, în situația în care există persoane ce necesită îngrijiri din partea unei terțe, pe lângă asistentul social, secția medicală a penitenciarului, condamnații din sector sînt cei care-i îngrijesc și-i ajută atunci cînd întîmpină greutăți.

Avocatul poporului consideră necesară intervenția Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei întru elucidarea situației dacă condamnații pot fi angajați în calitate de asistent personal. Confuzia apare din cauza reglementărilor pct.13, alin.3)¹² al Regulamentului - cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social “Asistență

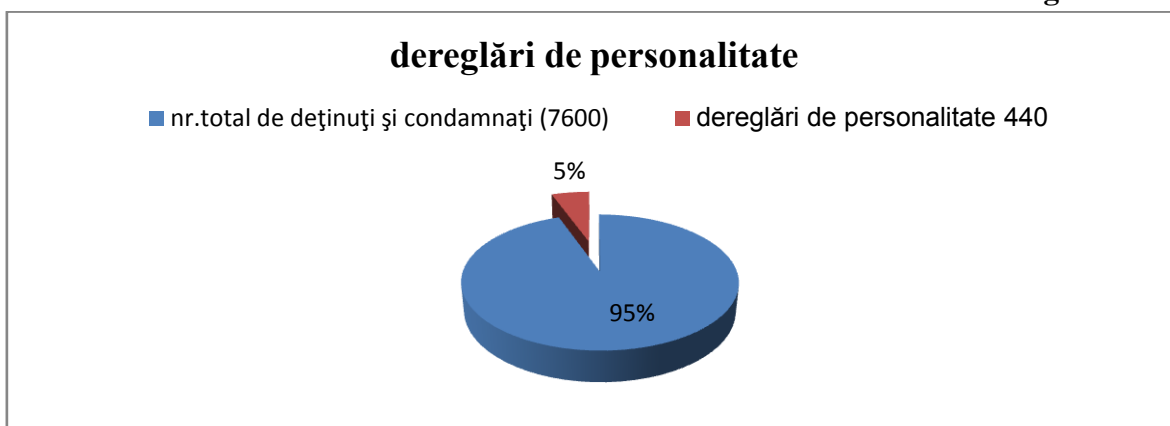
¹² „Poate fi angajată în funcția de asistent personal orice persoană, inclusiv unul din membrii familiei sau rudele beneficiarului, care îndeplinește cumulativ următoarele condiții:... 3) nu a fost condamnată pentru săvîrșirea unei infracțiuni care ar face-o incompatibilă cu exercitarea ocupației de asistent personal...”;

personală”, aprobat prin Hotărîrea Guvernului R. Moldova nr.314 din 23 mai 2012. În cazul în care este admisă angajarea unui condamnat în calitate de asistent personal este necesară elaborarea unei instrucțiuni de implementare a acestui serviciu reieșind din specificul sistemului penitenciar. În caz contrar, considerăm necesar de prevăzut în mod expres măsuri de stimulare a condamnaților care îngrijesc de persoanele cu dizabilități severe care-și ispășesc pedeapsa cu închisoarea.

În ceea ce privește dizabilitatea senzorială, a fost înregistrată insuficiența aparatelor auditive și dificultăți la capitolul aprovizionării cu acestea.

O investigație aparte necesită fenomenul tulburării de personalitate. Potrivit informației prezentate aproximativ 5% din numărul total de deținuți/condamnați din penitenciar suferă de tulburare de personalitate.

Diagrama nr.5

sursa: DIP

Acest fapt este alarmant, deoarece tulburarea de personalitate de regulă este un fenomen adiacent, manifestat prin perturbări de caracter, de comunicare sau adaptare privind controlul și exprimarea afectivității, care poate atesta prezența unei probleme sociale sau chiar unor deficiențe neurologice (în cazuri de epilepsie, schizofrenie ș.a.). Din aceste motive, propunem dezvoltarea mai amplă a serviciului psihologic în locurile de detenție și identificarea unor soluții terapeutice în acest sens.

b) asigurarea socială.

Un aspect aparte este modul de asigurare socială a condamnaților angajați în câmpul muncii în perioada de ispășire a pedepsei penale cu închisoare.

Articolul 169 alin.(1) din Codul de executare garantează condamnaților dreptul la asigurare socială de stat, drept care nu este asigurat nici de jure nici de facto. În conformitate cu pct. 553 al Statutului executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin Hotărîrea Guvernului R.Moldova nr.583 din 26.05.2006 „Persoanele fizice și juridice care utilizează munca deținuților sînt obligate să transfere penitenciarului suma de retribuire a muncii deținutului, precum și o sumă echivalentă cu cota contribuțiilor la asigurările sociale și asigurarea medicală obligatorie. Sumele echivalente cotelor respective sînt utilizate pentru ameliorarea condițiilor de detenție a deținuților, asigurarea cu utilaj medical și îmbunătățirea bazei tehnico-materiale a penitenciarului.”

Respectiv, reținerile echivalente sumelor cotelor contribuțiilor de asigurările sociale se transferă penitenciarului pentru ameliorarea condițiilor de detenție a deținuților și îmbunătățirea bazei tehnico-materiale a penitenciarului. Acest fapt aduce atingere prevederilor legislației naționale, cât și internaționale, în domeniul dreptului de asigurare socială, deoarece, în conformitate cu art.17 alin.(1) lit. b) al Legii nr. 489-XIV din 08.07.1999 privind sistemul public de asigurări sociale, contribuabili ai sistemului public de asigurări sociale de stat sînt și angajatorii. Astfel, toți angajatorii sînt obligați să contribuie la sistemul public de asigurări sociale prin intermediul Casei Naționale de Asigurări Sociale (unica autoritate publică care administrează și gestionează sistemul public de asigurări sociale).

De altfel, unul din principiile de bază ale sistemului public de asigurări sociale de stat este principiul obligativității, potrivit căruia persoanele fizice și juridice au, conform legii, au obligația de a participa la sistemul public de asigurări sociale de stat, pentru a-și putea asigura eventualele riscuri sociale (de ex. bătrînețea, invaliditatea ș.a.).

Elocvent în acest context este cazul condamnatei B.L., care a menționat în sesizarea adresată Centrului pentru Drepturile Omului, că din anul 1994 (începutul detenției în instituția penitenciară) a fost antrenată în muncă remunerată, cu reținerile respective din salariu. Aceasta, însă nu poate beneficia de pensie de invaliditate, pe motiv că perioada muncii în detenție nu se ia în calcul la stabilirea invalidității (se consideră necontributivă la BASS), iar de alocație de invaliditate nu poate beneficia, deoarece art. 7, alin. (1) al Legii nr. 499-XIV din 14.07.99 privind alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni interzice achitarea alocațiilor persoanelor care se află la întreținerea deplină a statului.

Un alt caz, am putea menționa situația fostului condamnat G.M., cu vîrsta de 23 de ani (gr. II de invaliditate), care în timpul detenției (3 ani) a activat la cizmărie, fiind remunerat. Ispășindu-și pedeapsa, perioada de activitate remunerată în penitenciar n-a fost luată în calcul, motiv pentru care nu i s – a stabilit dreptul la pensie de invaliditate, ci alocație de invaliditate de gr. II al cărui cuantum nu acoperă coșul minim de consum.

În contextul în care Concepția reformării sistemului penitenciar prevede, printre altele, necesitatea reformării radicale a politicii pentru a înlătura dificultățile din sfera socială, revizuirea cadrului normativ care reglementează munca condamnaților ar constitui un element important. Astfel, în cadrul perfecționării formelor de antrenare în câmpul muncii a condamnaților, munca în detenție va fi considerată un element pozitiv în tratamentul deținuților și pregătirea lor pentru reintegrare socială.

Prin urmare, considerăm că reintegrarea socială a deținuților poate fi realizată atît prin pregătirea deținutului pentru o eventuală angajare în câmpul muncii, cât și prin acordarea dreptului de asigurare în cazurile recunoscute ca riscuri sociale, în conformitate cu art. 47 din Constituția Republicii Moldova.

Practica altor state atestă că încurajarea dreptului la muncă a deținuților și a posibilității de a contribui la sistemul de asigurări sociale este benefică atît pentru stat, cât și pentru persoana ce ispășește pedeapsa cu închisoarea.

În Franța persoanele care-și ispășesc pedeapsa cu închisoarea și prestează o muncă sau trec un stagiu de formare profesională sînt afiliate asigurării la pensionare în condiții

generale. Respectiv, acestea beneficiază de un contract de muncă, iar plățile sînt supuse contribuțiilor sociale.

În Federația Rusă în 1992 au fost operate modificări în legislație, în conformitate cu care în stagiul de cotizare se include perioada de activitate a condamnaților, dacă au fost achitate contribuții de asigurări sociale în Fondul de pensii a Federației Ruse.

Legislația Ucrainei reglementează, în art. 122 pct. 3 din Codul de executare al pedepselor penale al Ucrainei, că perioada de muncă a condamnaților în timpul ispășirii de către aceștia a pedepsei cu privarea de libertate se include în stagiul de muncă pentru stabilirea pensiei pentru vechimea în muncă după eliberare, cu condiția achitării de către aceștia a contribuțiilor de asigurări sociale în Fondul de pensii al Ucrainei în modul și în cuantumul stabilit de legislație.

Beneficiile, care ar putea surveni în urma achitării din munca remunerată a condamnaților a contribuțiilor de asigurări sociale de stat în BASS:

- **Pentru persoană:**
 - Includerea în stagiul de cotizare a perioadei contributive la BASS;
 - Obținerea dreptului la asigurare socială în cazul survenirii unor riscuri sociale asigurate cum sînt: bătrînețea, invaliditatea, decesul, etc.
- **Pentru stat:**
 - Obținerea unor venituri suplimentare la BASS prin transferul contribuțiilor de asigurări sociale de stat;
 - Micșorarea poverii financiare a Bugetului de stat în cazul survenirii riscurilor sociale. Or, în cazul în care persoanele nu corespund condițiilor de a obține dreptul la prestații de asigurări sociale, acestea beneficiază de alocații sociale de stat, care se achită din Bugetul de Stat.

În cadrul monitorizării, administrația penitenciarelor a invocat un șir de probleme de care se confruntă în asigurarea realizării drepturilor persoanelor cu dizabilități, care pot fi grupate în administrative, de ocrotire a sănătății și de protecție socială.

În aspect administrativ, menționăm:

- lipsa încăperilor special amenajate pentru deținuții cu dizabilități locomotorii în scopul deplasării libere, fără obstacole; imposibilitatea deținerii separate din lipsa spațiului locativ de rezervă¹³;
- lipsa unei încăperi special amenajate, dotate cu materiale de lucru¹⁴;
- necesitatea de creare a unui sector unde să fie deținute persoanele cu dizabilități inclusiv și persoanele senile (astfel, ca mediul fizic, și anume fumatul, să nu îi afecteze)¹⁵;
- Necesitatea de a acorda funcții de infirmieri în statele gospodăriei auxiliare care să îngrijească de condamnații cu dizabilități¹⁶.

¹³ IP nr.5 Cahul, scrisoarea nr. 6/1342 din 12.05.2015; IP nr.11 Bălți, scrisoarea nr.7/3494 din 13.05.2015; IP nr.16 Pruncul, scrisoarea nr.3/1095 din 20.05.2015;

¹⁴ IP nr.9 Pruncul scrisoarea nr. 4/1489 din 18.05.2015;

¹⁵ Idem;

¹⁶ Ibidem.

În domeniul ocrotirii sănătății , menționăm:

- Insuficiența aprovizionării cu medicamentele necesare, la timp și prestarea serviciilor de diagnostic în instituțiile medico-sanitare publice în cazul deținuților cu dizabilități ¹⁷;
- lipsa de ochelari și a aparatelor auditive pentru deținuți cu dizabilități de văz și auz¹⁸;
- persoanele care suferă de diabet zaharat, nu beneficiază de „glucometru” pentru verificarea nivelului glicemiei, zilnic de sine stătător¹⁹.

În domeniul protecției sociale au fost identificate:

- lipsa Programelor individuale de reabilitare și integrare în societate a persoanelor cu dizabilități²⁰;
- lipsa asistenților personali în instituțiile penitenciarele unde există condamnați imobilizați la pat sau în cărucior rulant;
- lipsa unor strategii de consiliere psihologică a deținuților/condamnaților care au un comportament deviant.

Existența problemelor enunțate denotă necesitatea de a întreprinde unele acțiuni concrete întru identificarea eventualelor soluții. De altfel, este evident că soluționarea acestora implică o conlucrare activă a instituțiilor de resort.

¹⁷ IP nr.1 Taraclia, scrisoarea nr.5/1302 din 21.05.2015; IP nr.7 Rusca, scrisoarea nr. 3/779 din 12.05.2015; ¹⁷ IP nr.9 Pruncul scrisoarea nr. 4/1489 din 18.05.2015;

¹⁸ IP nr.2 Lipcani, nr.9/662 din 18.05.2015; IP nr.15 Cricova, scrisoarea nr. 7/1311 din 20.05.2015;

¹⁹ IP nr.15 Cricova, scrisoarea nr. 7/1311 din 20.05.2015;

²⁰ IP nr.2 Lipcani, Idem;

3. CONCLUZII/RECOMANDĂRI

Avînd în vedere faptul că politica publică în domeniul protecției sociale a persoanelor cu dizabilități este orientată spre asigurarea tuturor drepturilor și libertăților fundamentale, Avocatul poporului, urmare a efectuării evaluării condițiilor de detenție a persoanelor cu dizabilități în penitenciare și izolatoare de urmărire penală, face următoarele recomandări:

Ministerului Justiției recomandăm:

- revizuirea măsurilor preventive pentru a elabora mecanisme eficiente de implementare a măsurilor preventive neprivative de libertate.;
- dispunerea adaptării rezonabile a mediului fizic în instituțiile penitenciare pentru a asigura condiții decente de detenție;
- adaptarea locurilor de muncă la necesitățile persoanelor cu dizabilități;
- examinarea posibilității de operare a modificărilor legislative în vederea asigurării dreptului la asigurare socială a condamnaților;
- revizuirea modului de asigurare a instituțiilor penitenciare cu personalul necesar.

Ministerului Justiției în comun cu Ministerul Sănătății²¹ recomandăm:

- dispunerea asigurării a penitenciarelor cu medicamentele necesare, precum și dezvoltarea serviciilor medicale acordate acestora;
- examinarea oportunității de asigurare cu aparate auditive și vizuale pentru persoanele cu dizabilități auditive și vizuale;
- evaluarea situației din penitenciare la capitolul asistenței medicale a persoanelor ce suferă de diabet zaharat.

Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, recomandăm:

- dispunerea Consiliului Național de Determinare a Dizabilității și Capacității în Muncă de a asigura persoanele cu dizabilități din penitenciare cu Programe individuale de reabilitare și integrare socială;
- examinarea posibilității de a implementa serviciul „Asistență personală” în instituțiile penitenciare sau conlucrarea cu Ministerul Justiției întru stabilirea unor măsuri de stimulare a condamnaților care îndeplinesc funcția de asistent personal benevol;
- dezvoltarea serviciilor psihologice în sistemul penitenciar.

Recomandările înaintate sînt chemate să contribuie la asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanelor cu dizabilități deținute în sistemul penitenciar, exprimîndu-ne speranța la o conlucrare și pe viitor întru realizarea eforturilor comune pentru îndeplinirea politicilor prevăzute la acest capitol.

²¹ Planul de acțiuni pentru reorganizarea serviciilor medicale din penitenciare pe anii 2015-2016, aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr.901 din 27 octombrie 2014